

Procés participatiu del Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya

Taula 1 d'experts. Els arxius del segle XXI

Direcció General del Patrimoni Cultural

Setembre 2019

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Assistents

Taula d'experts realitzada el 27 de juny de 2019 a Barcelona (Palau Moja – Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya), carrer de la Portaferrissa, 1, amb els assistents següents:

	Cognoms, Nom	Adscripció
1	Ramon Alberch	ESAGED
2	Agustí Alcoberro	Universitat de Barcelona
3	Carles Agustí	Ajuntament de Barcelona
4	Àngels Bernal	Arxiu Nacional de Catalunya
5	Joan Boadas	Arxiu Municipal de Girona
6	Anna Lorente	Arxiu Agència Catalana de l'Aigua
7	Roser Latorre	Arxiu Municipal Sant Boi de Llobregat
8	Remei Perpinyà	ESAGED
9	Julio Quílez	Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell
10	Joan Soler	Arxiu Municipal de Terrassa
11	Erola Simon	Arxiu Comarcal de la Cerdanya
12	Eugènia Serra	Biblioteca de Catalunya

Antecedents

El govern de la Generalitat de Catalunya, en la reunió d'11 de desembre de 2018, va aprovar el Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya com un projecte transversal i participatiu a desenvolupar els anys 2019 i 2020.

La primera fase del Pla és la realització d'un procés participatiu obert a les administracions públiques, responsables i professionals dels arxius i la gestió documental, institucions privades, empreses i associacions per a realitzar entre tots la diagnosi del Sistema d'Arxius de Catalunya (SAC).

La Direcció General del Patrimoni Cultural ha convocat nou taules de debat d'experts que parteixen de l'anàlisi de les taules territorialitzades amb anterioritat.

Els objectius de les taules d'experts són:

- **Objectiu 1:** Aprofundir en la diagnosi del Sistema d'Arxius de Catalunya realitzada pel sector professional a les taules territorials (dins de la temàtica de cadascuna de les taules d'experts)
- **Objectiu 2:** Oferir els elements per a l'elaboració del Pla estratègic d'arxius i gestió documental 2021-2025:

- o Debatre i identificar els continguts del futur pla estratègic: prioritats, línies d'actuació, actuacions i instruments.
- o És un criteri rellevant del procés participatiu que les taules d'experts considerin la viabilitat i proposin les actuacions susceptibles d'ésser integrades en el pla estratègic d'arxius i gestió documental 2021-2025.
- o Recomanar les actuacions que siguin necessàries per assolir els objectius de la visió estratègica dels arxius i la gestió documental en l'horitzó 2030.

Si s'escau, proposar els canvis que es considerin indispensables en la normativa actual per poder assolir els objectius acordats.

Resum de la taula d'experts

Hi ha molts tipus d'arxius i per tant, hi ha reptes diferents, però tots han de donar respostes als reptes plantejats en temes de **digitalització, accés als ciutadans, gestió documental, preservació digital i internacionalització**.

Hi ha preocupació sobre l'ús social. Els arxius no s'han de valorar únicament pel nombre d'usuaris perquè no s'adrecen a la totalitat de la població, no tot és l'audiència. El seu èxit es basa en que la seva informació generi **coneixement**. Els arxius han de ser oberts i han d'arribar als usuaris, que seran els qui generaran el coneixement.

Els arxius del segle XXI seran **arxius difusos**. El rol de l'arxiver s'haurà d'integrar amb els d'altres col·lectius complementaris. Així doncs, s'ha de redefinir la figura de l'arxiver i la seva formació, per tal que deixi de ser un ofici. Hi ha molts estàndards que afecten als arxius i que no es coneixen (normatives ISO, thesaurus). Es considera que els arxivers haurien d'anar més cap a la computació i menys a la història. La gran amenaça és l'aparició de semàntiques que substitueixin el llenguatge de l'arxivística. *Google*, per exemple, fa servir ontologies que no coneixem i que condicionen les estratègies de cerca de la informació. Els arxivers incorporen la lògica. Per tant, els arxivers del segle XXI:

1. Treballaran en arxius difusos i virtuals. Ara hi ha dos cicles de vida dels documents, un vinculat a la gestió documental i un altre vinculat a les dades obertes i s'ha de garantir la integritat i fiabilitat de la informació en els dos.
2. Hauran de tenir una formació i grau universitari específic. És imprescindible l'aparició d'arxivers teòrics, que reflexionin sobre la pràctica professional i li donin contingut.
3. Estaran molt atents a la política semàntica. Els arxivers han de realitzar de gestió de diferents semàntiques per garantir dades sòlides i harmonitzades que permetin la intercomunicació.

L'arxiu del futur ha de **superar el concepte d'arxiu vinculat a història per a convertir-se en centres de referència del coneixement** i molt específicament de coneixement del territori, en el cas dels arxius locals i comarcals.

El concepte **d'arxiu virtual** implica dues coses: a) arxius en la web; i b) arxius que ha neixen virtuals. Ara ja estem en aquest món virtual. En el moment present es donen dos cicles de vida documental: a) el cicle de vida del document d'arxiu (la gestió documental clàssica); i b) el cicle de vida del document que s'ofereix en dades obertes i que requereix poder garantir la qualitat de la informació.

S'indica que hi ha dificultats per a saber que vol l'usuari i fins i tot d'identificar els diferents models d'usuari. En el context d'intel·ligència artificial, a mesura que l'usuari interactua es genera informació automatitzada. S'han de crear bancs de dades estructurals que ofereixin **ontologies lingüístiques** que permetin generar sistemes d'organització de la informació.

Hi ha dos reptes fonamentals: a) poder disposar de bons repositoris per a emmagatzemar la informació. Hi ha un problema d'on s'emmagatzema la informació i com es gestiona aquesta; b) elaborar una **política semàntica** relacionada. És molt necessària una interlocució directa amb empreses claus, com ara Google, per a definir aquestes situacions i les accions de futur. En aquest punt es comenta que actualment ho fa el Departament de Polítiques Digitals.

En resum, és imprescindible reinventar-se, entendre que **la funció dels arxivistes és ètica i social, la de generar coneixement i intel·ligència i preservar la memòria.**

Parlar **d'arxius en plural**, els arxius són moltes coses. Actualment els arxius estan superant la dicotomia entre arxius històric i gestor documental, que els ha dividit. Fan falta diferents especialitats i també arxivistes que creïn teoria. No preocupar-se pel nombre d'usuaris sinó per l'oferta, que ha de ser àmplia i plural. Els arxius del futur han d'oferir un ventall molt gran a diferents perfils de ciutadà, a col·lectius molt diferents.

Els temes clau són els recursos i la formació. Hi ha un problema de formació i manca absoluta de mitjans. És totalment necessari augmentar les col·laboracions amb altres col·lectius complementaris, com les biblioteques i els museus.

Es fa difícil de saber que ens demanaran d'aquí vint anys. En l'actualitat els temes més importants giren a l'entorn dels drets humans i drets dels ciutadans. Però hem de superar la obsessió pels conflictes. Avui en dia ja hi ha una altra agenda i hem de ser capaços de ser-hi. Estar atents als temes transnacionals, com minories, migracions, gènere, responsabilitat social de les multinacionals, etc. S'ha de donar resposta als ciutadans interessats en aquests temes. Per tant, cal donar importància al **concepte d'arxius social**, convertir els arxius en centres de referència oberts als diferents tipus de moviments socials.

S'ha d'analitzar que estan fent actualment els professionals i detectar els centres més dinàmics per a veure quines aportacions s'estan ja realitzant. No s'han de deixar totes les solucions al govern i al moment en què finalment puguem tenir un òrgan rector potent, és a dir, no s'ha d'esperar a que la Generalitat ho resolgui tot. Avui en dia el **Municipalisme** segueix tenint gran fortalesa, és un gran impulsor dels arxius i està cridat a ser la gran força de l'arxivística, com ja ho va ser en els anys vuitanta.

Un tema clau és la formació i la interlocució. El futur és treballar amb múltiples actors. S'hauran de pactar temes importants amb diferents actors i administracions, com ara la preservació, l'accessibilitat, la comunicació, etc.

Cal canviar el focus de la professió perquè ja no té més recorregut l'enfocament en el patrimoni; el veritable focus, el que està venint, és el de **l'accés a la informació**. Un arxivista és un expert en molts temes i pot ser l'humanista del segle XXI. Conduïts per aquests professionals, els arxius del segle XXI hauran de ser **centres de referència oberts** que donin informació de qualitat que les persones necessiten.

Així mateix, cada persona és un arxius potencial des del punt de vista que les persones són generadores de dades que afavoreixen un gran negoci. D'altra banda, la informació ajuda a crear identitat i fins i tot una identitat nacional. I també és important la idea d'arxius social, implicat en la defensa dels drets i obert als moviments socials actuals.

Ningú posa en dubte la part patrimonial de l'arxivística, la visió històrica. El problema de definició, tanmateix, es troba en la part de gestió documental i la transparència, que només pot ser garantida per l'arxius, ja que és l'únic que visualitza tota

la vida del document. L'arxiu ha de vetllar per la normalització i la **creació de metadades controlades i objectives**. Sobre l'accés, hi ha massa actors. Reivindicar el **quadre de classificació com a instrument fonamental per la gestió de l'accés a la informació**. També manquen instruments de descripció adequats pel món digital, que és molt complex.

D'altra banda, s'ha de defensar el paper clàssic dels arxius i l'arxiver tradicional. Des del passat s'ha de mirar al futur. S'ha de mantenir la visió històrica, la gestió documental i la funció social de l'arxiu com a mantenidor de les memòries. L'arxiu ha de continuar essent aquestes tres coses, i encara que en els darrers temps hem posat l'accent en la gestió documental no s'ha de perdre la visió patrimonial. Per poder complir amb aquestes tres funcions hi ha d'haver uns recursos que no hi són.

El futur digital és molt complex. Vénen els arxius virtuals i estem mal posicionats; per exemple s'ha **d'adequar la descripció al món digital**. És imprescindible actualitzar la formació, definint els perfils professionals que demana el mercat i traduint-los en estudis de grau i de postgrau. L'arxivística ha de tenir per força una base teòrica i una base metodològica. En aquest sentit, s'esmenta que a països anglosaxons i Holanda existeixen formacions en *Digital Humanities* i que s'han de formar les noves generacions en la part tecnològica amb la part humanista. **El gran valor dels arxiviers és la perspectiva ètica i humanista**.

I també la nova realitat computacional requereix una resposta computacional. El contingut humanista de l'arxiver s'ha de combinar amb un marcat perfil tecnològic. Els arxiviers ha de tenir forts coneixements informàtics per entendre, saber construir i manipular bases de dades potents. Ara mateix estem passant del món de les metadades simples a les metadades complexes. Ens cal una generació d'arxiviers tecnòlegs que no ignorin l'humanisme.

S'indica que els arxius del segle XXI seran virtuals i que els arxiviers han d'elaborar i oferir la informació, donar eines de cerca accessibles fets usuaris. Actualment els arxius estan massa compartimentats i és imprescindible que es treballi en xarxa, independentment de l'administració titular, perquè la informació és global. Els arxius estan massa tancats en ells mateixos; és igual qui preservi la informació, l'important és poder accedir-hi. L'arxiu ja no s'ha d'entendre com un centre. Es fa necessari revisar el circuit documental i revisar els quadres de classificació, que són complicats i poc sostenibles en la visió actual. El tema de les metadades també és complex, al final anem cap a un **gran thesaurus comprensible pels ciutadans**.

Necessitem dibuixar un projecte ambiciós per als arxius del segle XXI i el Pla ha de donar resposta a les expectatives, tenint en compte també que s'ha de prioritzar perquè tot no es pot fer a l'hora. Partim del supòsit que la societat seguirà necessitant documents fiables, integres i traçables des de la seva creació i que ho reclamarà als arxius. Ara bé, avui la ciutadania demana immediatesa i simplicitat. Per tant, els arxius han de tenir ortodòxia de portes endins per garantir la correcta sistematització de la informació i heterodòxia per oferir-la als diferents tipus d'usuaris de manera intel·ligible. La recerca als arxius no es limita a la investigació històrica.

Per a garantir el correcte funcionament dels arxius calen competències i funcions. La llei del 2001 no s'ha de desplegar suficientment, és possible que ja no pugui donar resposta a totes es necessitats i hagi quedat obsoleta. Aquesta llei, a més, no contempla el sector privat.

Els arxius són bàsicament administració i una part de la funció està centrada en gestió de la documentació i la informació; després són cultura. Per tant, cal gestió documental i de la informació per a garantir accés, transparència i rendibilitat (tant a l'administració com a la ciutadania). Però les administracions tenen una història molt llarga i als arxius el pertoca també la gestió de la documentació històrica patrimonial. Aquí està el nostre element distintiu

i de prestigi; perquè aquest desdeny al vessant patrimonial i històric? No s'ha d'abandonar aquesta part de la realitat professional.

Els arxius s'han d'anticipar a l'administració, que és lenta. Ser més proactius, promoure els ingressos de fons privats. La funció social dels arxius exigeix ser més proactius, preveure i seleccionar la informació. "Deixar de ser arxivers forenses i ser arxivers ginecòlegs".

Ser capaços de **pensar els arxius no com a serveis, sinó com a comunitat**. Estar en les xarxes socials però amb realisme: l'arxiver té formació per a fer-ho? És important evitar la frustració. La formació ha de ser especialitzada perquè una sola persona no ho pot fer tot. També és important generar doctrina, tenir uns referents doctrinals de la professió.

És del tot necessari parlar dels recursos, de les infraestructures. Cal instal·lacions pensades per a la tercera dècada del segle XXI.

La transversalitat i la integració dels arxius és clau. Els arxius no poden estar aïllats en les pròpies organitzacions. Els temes de futur claus són: a) Integrar els arxius en les organitzacions a què pertanyen; b) contemplar la realitat diversa dels arxius catalans; c) digitalització, imprescindible per a facilitar l'accés en un context de dades obertes; d) popularitzar els arxius i fer-los visibles als ciutadans, que no tenen clar quines funcions exerceixen i per a què serveixen. Molta pedagogia. Els arxius han d'estar en els projectes de govern obert que impulsen totes les administracions.

S'ha de tenir en compte els hàbit de consum dels ciutadans. Es pregunta si s'ha de posar el focus d'atenció en les xarxes socials comunitàries. Tenint en compte que al món hi ha 4.500 milions de *smartphones*, és raonable plantejar-se conservar tot el que està a les xarxes? Ens hem de preocupar d'un àmbit tan personal? La comunitat i la xarxa són només uns instruments i no s'hauria de posar el focus en elles.

És inevitable establir un **model de governança dels arxius en una perspectiva nacional**, recuperant el lideratge que s'ha anat esvaïnt. Són necessàries institucions nacionals i xarxes que funcionin, amb prestigi i marge gran d'autonomia en relació al govern i al partit o partits que l'ostentin. Tot això exigeix un pressupost adequat.

No s'està d'acord amb la idea de fer dependre el sistema d'arxius d'una agència. Les experiències existents, fins i tot les d'aquelles agències o organismes que depenen directament del Parlament, s'han mostrat inoperants. Es respon que, més que parlar d'agència, s'ha de parlar d'una autoritat transversal independent del govern, i que per això hauria de dependre directament del Parlament de Catalunya.

Alguns assistents comenten l'impacte negatiu del darrer decret de reestructuració del Departament de Cultura que, pel que afecta als arxius, accentua encara més el reduccionisme. Es qüestiona l'actual adscripció dels arxius i la gestió documental al dit departament.

És necessària una **nova llei d'arxius i documents** per diferents raons:

1. Que reconegui la diversitat dels arxius catalans i indiqui quines relacions hi ha d'haver entre els diferents tipus d'arxius.
2. Que contempli la integració del sector en altres espais del govern.
3. Que incorpori els nous mandants de creixement sostenible, transparència, govern obert, etc.

Es considera que, de fet, la nova llei d'arxius ja està feta amb la normativa sobre transparència i protecció de dades. La nova llei, per tant ha de tenir en compte aquesta realitat.

Una nova llei d'arxius no hauria de posar el focus en el patrimoni sinó en la gestió de la informació.

La Llei de Biblioteques de 1993, que crea el Mapa de Lectura Pública i estableix estàndards als equipaments, podria ser un model a seguir.

El futur pla estratègic ha de contemplar **l'establiment de mapes per saber el què hi ha en el territori** i per això cal conèixer les infraestructures i les plantilles actuals. També ha de crear els espais de diàleg perquè la Generalitat, les diputacions i els ajuntaments puguin treballar en xarxa. La Generalitat ha de deixar d'actuar com un "ajuntament gran" que imposa i aprendre a cooperar.

Establir programes i treballar per projectes. Actualment no hi ha centres estables que desenvolupin determinats projectes. Cal crear-los? No partim de zero i aprofitem les experiències existents. Que es confiïn els programes als centres que ja hi treballen dotant-los dels recursos adequats. Així doncs, se suggereix **crear programes liderats per aquells centres del territori que tenen experteses**. Per això s'han de canviar les maneres de treballar, substituint l'estructura jeràrquica de dalt a baix pel treball en xarxa.

S'ha de **pensar el rol de l'Arxiu Nacional de Catalunya**, que ara té funcions molt limitades i té poca relació amb la resta d'arxius del país. L'ANC està habilitat per actuar de capçalera de la xarxa d'arxius comarcals? En qualsevol cas, és raonable que un arxiu nacional encapçali una xarxa pròpia per a tenir presència en el territori, com succeeix en altres països. En el present l'ANC no té NIF propi, fet que li resta autonomia i capacitat d'acció.

En un altre sentit, es considera que l'ANC no ha de ser un arxiu exclusiu. No només s'ha de considerar nacional la documentació que ingressi i es conservi a l'ANC. La documentació nacional és plural i està en la totalitat del territori. Es reivindica, per tant, una **política nacional que com a concepte no es fonamenti sobre un únic centre** i que estableixi una jerarquia d'uns centres sobre els altres.

S'han d'**actualitzar els estàndards de descripció**. Crear un organisme potent que representi als arxius i els permeti incidir en l'administració electrònica, **transparència, accés i protecció de dades personals**.

Trencar l'axioma que el concepte arxiu implica un centre. L'arxiver no ha de treballar necessàriament en un centre. Com ja s'ha dit, s'ha de permetre la figura de l'arxiver no necessàriament vinculat a un centre que treballi per projectes amb objectius determinats i recursos. Cal **arxivers que no treballin per a un centre en concret i que liderin, pensin, generin instruments i creïn eines per a tots**. Seguint el model bibliotecari, es proposa la creació d'equips integrats per perfils i tècnics de diferents administracions que actualitzin la normativa tècnica.

No cal que els arxivers sàpiguen fer de tot, sinó tenir a la seva disposició centres de recursos que ofereixin suport (això ja funciona des de fa molts anys a altres sectors, com Ensenyament). HI hauria arxivers en centres d'arxiu i arxivers que treballen en equip i/o en centres de recursos.

Tanmateix, **s'ha de definir una nova estructura del sistema que tingui autoritat i transversalitat**, al nivell de l'autoritat catalana de protecció de dades o antifrau. No tota l'estructura ha de dependre del Departament de Cultura. La gestió de la informació i la transparència no pot estar al Departament de Cultura. Tota la tendència del mercat laboral va cap a la gestió documental. Cal autoritat i rang per arxius, per tant, **s'ha de posar el focus en l'autoritat i el dimensionament del sistema d'arxius**. Per què no aflora al malestar dels arxius amb el Departament de Cultura? No hi ha independència dels arxivers dels polítics. El Parlament és molt complex i no és la solució una estructura com antifrau o sindic de greuges que depenen exclusivament del Parlament. Així doncs, tenint en compte que l'administració es

jeràrquica i els arxius no poden ser un servei, cal un rang jeràrquic que permeti la visibilitat i la execució de la funció dels arxius.

En l'Horitzó 2030 es contempla un **canvi de paradigma tecnològic que afecta a la preservació digital**: l'increment de la capacitat d'emmagatzematge i processament dels nous ordinadors i el cost energètic. Pel 2030 es preveu un salt tecnològic substancial derivat de la posada en marxa dels primers ordinadors quàntics, que superaran el sistema binari, incrementaran fins a límits desconeguts la intel·ligència artificial i donaran un pas de gegant en la seguretat informàtica. Aquesta nova realitat s'ha de tenir en compte al Pla d'Arxius, que necessitaran un impuls transversal, atès que hauran d'assumir la creació d'un instrument estratègic: el **Servei d'inspecció i qualitat de les dades** que doni resposta a totes les necessitats de l'administració.

S'ha de definir clarament les funcions i tasques dels arxivers a l'interior de les organitzacions, un **catàleg de funcions que obligatòriament les organitzacions han de reconèixer a l'arxiu**, amb l'objectiu de fer-los més visibles i més transversals.

En el moment actual de múltiples relats, els arxius no han d'estar al servei d'una determinada narrativa nacional. Els arxius són plurals i per a fomentar aquesta diversitat s'ha de treballar la política d'adquisicions i definir-la de forma adient a les necessitats del segle XXI. L'ingrés de fons que es considerin estratègics ha de ser una tasca rellevant dels arxius.

Es proposa la necessitat d'un **laboratori que analitzi el paper dels arxiver en les xarxes socials** i hi reflexioni, amb molta interrelació amb els tecnòlegs. Hi ha un component ètic: no pot ser que unes poques empreses dominin el món, empreses que treballen amb informació de les persones sense cap control i garantia. L'activitat d'aquests grups empresarials té a veure directament amb la professió d'arxiver i els arxius. Quin és el paper ètic i social dels arxius?. Com participen els arxius en la cerca i gestió de la informació?

Com a consideració final, es remarca que la magnitud dels reptes actuals exigeix més que un pla de govern i s'advoca per un **pla nacional que es debati i s'aprovi en el Parlament**. El títol del pla hauria de ser **Pla d'Arxius, Gestió Documental i Informació de Catalunya**.

CRÈDITS:

Document revisat per:

Josep Fernández Trabal,
Coordinador del Pla d'Arxius i
Gestió Documental de Catalunya